

Lakivaliokunnan mietintö 4/1996 vp

Hallituksen esitys Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Eduskunta on 22 päivänä helmikuuta 1996 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen 1/1996 vp.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist ja lainsäädäntöneuvos Antti Pihlajamäki oikeusministeriöstä, linjanjohtaja Erkki Kourula ulkoasiainministeriöstä, poliisiylitarkastaja Erkki Hämäläinen sisäasiainministeriöstä, vanhempi hallitussihteeri Seppo Kipinoinen puolustusministeriöstä, osastopäällikkö Martti Jaatinen oikeuskanslerinvirastosta, oikeusneuvos Gustaf Möller korkeimmasta oikeudesta, presidentti Olli Huopaniemi Helsingin hovioikeudesta, käräjätuomari Markku Leskinen Tampereen käräjäoikeudesta, rikosylitarkastaja Kimmo Hakonen keskusrikospoliisista, ylijohdaja Heikki Muttilainen merenkulkuhallituksesta, asiamies Matti Tupamäki Ilmailulaitoksesta ja asianajaja Markku Fredman Suomen Asianajajaliitosta sekä professori Raimo Lahti, professori Dan Frände ja professori Martti Koskeniemi.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa koskeva rikoslain 1 luku uudistettavaksi. Lain soveltamisalaa supistettaisiin niin, että Suomen lainsäädäntö vastaisi kansainvälisen oikeuden vaatimuksia. Nykyistä useammin vaadittaisiin, että teko on rangaistava sekä Suomen että tekopaikan lain mukaan. Säännökset ehdotetaan kirjoitettaviksi nykyistä täsmällisemmiksi.

Ehdotuksen mukaan Suomen rikosoikeutta sovellettaisiin kaikkiin Suomessa tehtyihin rikoksiin. Suomen ulkopuolella tehdyistä rikoksista Suomen lakia sovellettaisiin eräin rajoituksin suomalaisessa aluksessa tai ilma-aluksessa tehtyihin rikoksiin, vakaviin Suomeen kohdistuviin rikoksiin sekä virka- ja sotilasrikoksiin. Suoma-

laiseen vieraassa valtiossa kohdistuneeseen rikokseen sovellettaisiin Suomen lakia, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus ja se olisi rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Suomalaisen ulkomailla tekemään rikokseen sovellettaisiin Suomen lakia, jos se olisi rangaistava myös tekopaikan lain mukaan. Samalla edellytyksellä voitaisiin Suomen lakia vieraan valtion pyynnöstä soveltaa muuhunkin ulkomailla tehtyyn rikokseen, josta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Tekopaikan laista riippumatta Suomen lakia voitaisiin soveltaa sellaisiin kansainvälisiin rikoksiin, joista kansainvälisessä sopimuksessa niin on määrätty.

Ulkomailla tehdyn rikoksen syyttäminen Suomessa edellyttäisi edelleenkin pääsääntöisesti oikeuskanslerin syytemääräystä. Ulkomailla annettu lainvoimainen tuomio estäisi nykyistä useammin asian käsittelemisen uudelleen Suomessa.

Rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden pohjoismaiden välillä annettuun lakiin ehdotetaan tehtäväksi teknisluonteinen muutos.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Valiokunnan kannanotot

Yleisperustelut

Rikoslain soveltamisalaa koskevan 1 luvun uudistaminen on osa rikoslain kokonaisuudistusta, jonka ensimmäinen vaihe tuli voimaan vuoden 1991 alussa ja toinen vaihe syyskuun alussa 1995. Rikoslain soveltamisalan säännökset ovat itsenäisen rikosoikeuden yleisten oppien kokonaisuus, jonka uudistaminen muista luvuista erillään on kokonaisuuden kärsimättä mah-

dollista. Valiokunta puoltaa hallituksen esityksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Luku on aiemmin uudistettu perusteellisesti vuonna 1963, jolloin rikoslain soveltamisala ulotettiin aikaisempaa laajemmin Suomen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin. Lopputulosta arvosteltiin alusta pitäen poikkeuksellisen ankarasti, ja nykyään lain soveltamisalaa pidetään kansainvälisesti katsoen huomattavan laajana. Epäkohdat ovat luonteeltaan lähinnä periaatteellisia; käytännössä lain tarpeettoman laaja ulottuvuus ei ole johtanut liialliseen syytteiden nostamiseen Suomen ulkopuolella tehdyistä rikoksista.

Suomen rikosoikeuden soveltamisalan uudistaminen on tarpeen myös siksi, että Suomi voi ratifioida allekirjoittamansa uudet kansainväliset yleissopimukset. Ehdotetut muutokset helpottavat myös vastaista sitoutumista rikosoikeudellisia velvoitteita sisältäviin kansainvälisiin sopimuksiin.

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen hyväksymisestä (HE 12/1996 vp). Yleissopimus sallii rantavaltioiden perustaa talousvyöhykkeen aluemerensä edustalle. Rantavaltioilla ei ole vyöhykkeellä täysivaltaisuutta, mutta sillä on yksinoikeus alueen luonnonvarojen hyödyntämiseen ja toisaalta velvollisuus suojella luonnonvaroja ja meriympäristöä. Rikoslain soveltamisalan ulottamista talousvyöhykkeelle on arvioitava erikseen vyöhykkeen mahdollisen perustamisen yhteydessä.

Yksityiskohtaiset huomautukset ja muutosehdotukset

3 § Suomeen kohdistunut rikos

Rikoslain soveltamisala ehdotetaan ulotettavaksi maan ulkopuolella tehtyihin rikoksiin, jotka kohdistuvat valtion erityisen arvokkaisiin intresseihin. Intressit ovat luonteeltaan sellaisia, että niiden haltijana ei voi olla yksityishenkilö vaan yksinomaan valtio. Pykälän 2 momentin 2 kohdan mukaan rikos määriteltäisiin Suomeen kohdistuvaksi, jos teolla loukataan vakavasti Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia. Momenttia täsmennetään perusteluissa korostamalla tekojen vakavuutta säännöksen soveltamisedellytyksenä.

Suomen valtiollisia, sotilaallisia ja taloudelli-

sia oikeuksia ja etuuksia suojataan myös vaarantamiskriminalisoinneilla. Näistä vakavista vaarantamisrikoksista on voitava tuomita rangaistus suomalaisessa tuomioistuimessa, vaikka teko on tehty Suomen ulkopuolella. Rikoslakia voitaneen useimmiten soveltaa näihin rikoksiin ehdotetun 10 §:n perusteella. Koska suojeltavat intressit ovat erityisen arvokkaita, valiokunta kuitenkin ehdottaa pykälän 2 momentin 2 kohdan täydentämistä sanoilla ”tai vaarannettu”.

7 § Kansainvälinen rikos

Pykälän mukaan Suomen lakia sovellettaisiin Suomea velvoittavan kansainvälisen sopimuksen perusteella Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen tekopaikasta, tekijästä tai tekopaikan lain-säädännöstä riippumatta.

Valiokunta ehdottaa, että pykälää täydennetään ilmaisulla ”tai muuhun Suomea kansainvälisesti velvoittavaan säädökseen tai määräykseen”. Lisäys on tarpeellinen, koska Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvosto on päättänyt jäsenvaltioita velvoittavin päätöslauselmin Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen ja vastaavan Ruanda-tuomioistuimen perustamisesta. Ensin mainittu päätöslauselma on pantu Suomessa täytäntöön Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän kansainvälisen sotarikostuomioistuimen toimivallasta ja tuomioistuimelle annettavasta oikeusavusta annetulla lailla (12/94).

Vastaava lisäys on tehtävä myös 15 §:ään.

9 § Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Pykälässä ehdotetaan, että oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan, jos rikoksen tekijän tekoon sovelletaan Suomen lakia 1 luvun mukaisesti.

Valiokunnalla ei ole pykälän sanamuodon osalta huomauttamista. Valiokunta kiinnittää kuitenkin huomiota seuraavaan: Ehdotetut 6 ja 8 § ulottavat suomalaisten tuomioistuinten tuomiovallan suhteellisen laajalti ulkomailta tehtyihin rikoksiin. Säännökset mahdollistavat rikoksenteikijän tuomitsemisen Suomessa sen sijasta, että hänet luovutettaisiin toiseen valtioon. Mikäli rikoksenteikijää (luonnollista henkilöä) syytetään Suomessa, on rangaistusvaatimuksen esittämistä oikeushenkilöä vastaan harkittava erikseen arvioimalla oikeushenkilön ja rikoksen mui- ta liittymäkohtia Suomeen.

11 § Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Pykälän mukaan suomalaiset tuomioistuimet olisivat tuomiovaltaisia 5, 6 ja 8 §:n perusteella vain, jos rikos on myös tekopaikan lain mukaan rangaistava. Tuomiovaltaisuus edellyttäisi niin sanottua abstraktia kaksoisrangaistavuutta, eli teon on oltava tekopaikan laissa määritellyn tunnusmerkistön mukainen. Teon arvioinnissa ei oteta huomioon esimerkiksi oikeuttamiset tai anteeksiantoperusteita tai rikoksen vanhentumista koskevia säännöksiä.

Ehdotetussa muodossaan pykälä saattaisi erityisesti 8 §:n osalta johtaa epätydyttävään lopputulokseen. Valtio, jossa rikos on tehty, voisi pyytää rikoksen syyteeseenpanoa suomalaisessa tuomioistuimessa, vaikka teosta ei voitaisi tuomita rangaistukseen tekopaikan tuomioistuimessa.

Valiokunta ehdottaa pykälän muuttamista siten, että kaksoisrangaistavuuden vaatimus täyttyy vasta, jos rikoksentehtyjä voitaisiin tuomita rangaistukseen myös tekopaikan tuomioistuimessa.

12 § Oikeuskanslerin syytemääräys

Pykälässä säädetään siitä, milloin syytteen nostaminen suomalaisessa tuomioistuimessa edellyttää ylimmän syyttäjän, oikeuskanslerin, syytemääräystä.

Säännös on luonteeltaan prosessuaalinen. Jos syyte nostetaan ilman tarvittavaa syytemääräystä, tuomioistuin ei saa ottaa asiaa tutkittavakseen. Säännöksen luonteen johdosta valiokunta ehdottaa, että 1 momentin sana ”käsitellä” korvataan sanalla ”tutkia”.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 2. lakiehdotus hyväksyttäisiin muuttamattomana ja

että 1. lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

1.**Laki****rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 1 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen seuraavasti:

1 luku

Suomen rikosoikeuden soveltamisalasta

1 ja 2 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

3 §

Suomeen kohdistunut rikos

(1 mom. kuten hallituksen esityksessä)

Rikoksen katsotaan kohdistuneen Suomeen,

1) jos se on maan- tai valtiopetosrikos,

2) jos teolla muutoin on vakavasti loukattu tai vaarannettu Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia taikka

3) jos se on kohdistunut Suomen viranomaiseen.

4—6 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

7 §

Kansainvälinen rikos

Suomen ulkopuolella tehtyyn rikokseen, jonka rankaiseminen tekopaikan laista riippumatta perustuu Suomea velvoittavaan kansainväliseen sopimukseen tai muuhun Suomea kansainvälisesti velvoittavaan säädökseen tai määräykseen (*kansainvälinen rikos*), sovelletaan Suomen lakia. Tarkemmat säännökset tämän pykälän soveltamisesta annetaan asetuksella.

8—10 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

11 §

Kaksoisrangaistavuuden vaatimus

Milloin rikos on tehty vieraan valtion alueella, Suomen lain soveltaminen voidaan perustaa 5, 6 ja 8 §:ään vain, jos rikos myös tekopaikan lain mukaan on rangaistava ja siitä olisi voitu tuomita

rangaistus myös tämän vieraan valtion tuomioistuimessa. Rikoksesta ei silloin Suomessa saa tuomita ankarampaa seuraamusta kuin siitä tekopaikan laissa säädetään.

12 §

Oikeuskanslerin syytemääräys

Rikosasiaa ei saa tutkia Suomessa ilman oikeuskanslerin määräystä,
(1 ja 2 kohta kuten hallituksen esityksessä)
(2 mom. kuten hallituksen esityksessä)

13 ja 14 §

(Kuten hallituksen esityksessä)

Lisäksi valiokunta ehdottaa,

Helsingissä 28 päivänä toukokuuta 1996

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Henrik Lax /r, varapuheenjohtaja Matti Vähänäkki /sd ja jäsenet Sulo Aittoniemi /kesk, Jouko Jääskeläinen /skl, Juha Karpio /kok, Anne Knaapi /kok,

15 §

Suomea velvoittavat sopimukset ja kansainvälisoikeudellinen käytäntö

Jos Suomea velvoittavassa kansainvälisessä sopimuksessa tai muussa Suomea kansainvälisesti velvoittavassa säädöksessä tai määräyksessä josakin tapauksessa on rajoitettu Suomen rikosoikeuden soveltamisalaa siitä, mitä tässä luvussa säädetään, noudatetaan tällaista rajoitusta niin kuin siitä on sovittu. Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, on lisäksi noudatettava niitä Suomen lain soveltamisalan rajoituksia, jotka johtuvat kansainvälisen oikeuden yleisesti tunnustetuista säännöistä.

Voimaantulosäännös

(Kuten hallituksen esityksessä)

että 2. lakiehdotus hyväksyttäisiin valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla.

Irina Krohn /vihr, Pekka Kuosmanen /kok, Kari Myllyniemi /kesk, Reino Ojala /sd, Markku Pohjola /sd, Heikki Rinne /sd, Mauri Salo /kesk ja Jorma Vokkolainen /vas.